

Milton Friedman'ın İktisat Bilimine Katkıları*

Robert L. Hetzel**

Federal Reserve Bank of Richmond

Çeviren: Ünsal Çetin

Liberal Düşünce, Yıl 17, Sayı 65, Kış 2012, s. 29-56.

Milton Friedman, 94 yaşında iken, 16 Kasım 2006'da vefat etti. Onun iktisat bilimine katkılarını bir göz önüne sürme teşebbüsü ancak tartıştığı fikirlerin geniş çeşitliliğini öne sürerek başlayabilir. Burton (1981: 53) yorumlamıştır ki, "Milton Friedman'ın eserini tasvir etme teşebbüsü... Niagara Şelâlesi'ni bir bardakla yakalamaya çalışmak gibidir."¹ Meslek hayatının başlangıcında, Friedman kendisini hâkim entelektüel anaakımdan tecrit eden iki hipotezi kabul etti. İlk olarak, merkez bankaları enflasyon ve deflasyondan sorumludur. İkincisi, piyasalar kaynakları tahsis etmek ve makroekonomik dengeyi

1 Friedman'ın iktisada katkılarının diğer bazı genel değerlendirmeleri için bkz. Carlstrom ve Fuerst (2006); Hetzel (1997, 2006); Laidler (2005, yakında yayınlanacak); ve Timberlake (1999).

* Robert L. Hetzel, "The Contributions of Milton Friedman to Economics," Federal Reserve Bank of Richmond Yayınları, *Economic Quarterly*, Cilt 93, Sayı 1, Kış 2007, ss. 1-30. Federal Reserve Bank of Richmond'un izniyle yayınlanmıştır. Metnin orijinali için bkz. http://www.richmondfed.org/publications/research/economic_quarterly/2007/winter/pdf/hetzel.pdf

** Milton ve Rose Friedman'la 8 Nisan 1996'da Hoover Enstitüsü'nde Peter Robinson ve benim yaptığımız bir söyleşinin ses kayıtlarından faydalanmaktayım. Ayrıca, Milton Friedman ile 29 Haziran 1996'da yapılan bir söyleşinin ses kayıtlarından faydalanmaktayım. Ses kaydı bana Milton Friedman tarafından 26 Kasım 1996'da gönderilmiştir. David Meiselman'la 20 Ağustos 1999'da yapılan kayda alınmış bir söyleşiden faydalanmaktayım. Thomas Humprey, David Laidler, Aaron Steelman, ve Roy Webb'e yorumları için minnettarım. Bu makalede ifade edilen görüşler yalnızca yazarın görüşleridir, ve zorunlu olarak Federal Reserve Bank of Richmond ya da Federal Reserv Sistemi'nin görüşleri değildir.

sürdürmek üzere etkin şekilde çalışırlar.² Bu fikirleri bu yüzyılın büyük ekonomik olaylarının anlaşılmasını şekillendirecek ve kamu politikasını etkileyecek şekilde geliştirmedeki başarısı nedeniyle, Friedman 20. Yüzyıl'ın büyük entelektüellerinden birisi olarak temayüz etmektedir.

Friedman'ın Entelektüel Tecridi

1970'lere kadar, iktisat bilimi mesleği Friedman'ın fikirlerini ezici bir çoğunlukla husumet göstererek karşıladı. Gelecek nesiller savaş sonrası entelektüel çevrenin homojenliğini kolayca unutabilir. Friedman bir entelektüel ortodoksiye meydan okudu. 1970'lerde iktisat mesleği içinde, stagflasyon ve, ücret ve fiyat kontrolleri çaresi ile birlikte Keynesçi maliyet çekişli (cost-push) enflasyon teşhisi başarısızlığınca tahrik edilen krize kadar, Friedman'ın fikirleri destek kazanmaya başlamış değildi. 1950'ler ve 1960'ların yirmi yılı boyunca, Friedman, başka birisinden daha çok, iktisat mesleği içindeki tartışmayı canlı tuttu.³

İktisat tartışma ve görüşlerin çeşitliliği vasıtasıyla ilerleme kaydeden bir disiplin olduğu için, savaş sonrası dönemde makroekonomideki yaklaşık fikir birliğinin ve ayrıca Friedman'ın bu fikir birliğine karşı meydan okuyuşunun karşılaştığı husumetin açıklanması zordur. Onun fikirlerini görüş alanına almak amacıyla, bu kısım 1950'ler ve 1960'larda hâkim olan fikriler üzerine biraz arka plan sağlayacaktır. Büyük Buhran, fiyat sisteminin başarısızlığa uğradığı, ve fiyat sisteminin rekabetçi piyasalar büyük monopollerce yerinden edildiği için başarısızlığa uğradığı şeklindeki yaklaşık bir fikir birliğini ihdas etmişti. Entelektüeller modern anonim şirketinin ve emek sendikalarının yükselişini tekel gücünün kanıtı olarak gördü. Piyasa disiplininin değil, sadece hükümetin onların tekel gücüne karşı telâfi edici bir güç olarak iş görebileceği sonucuna vardılar. Keynesyenizmin Amerikalı havarisi Alvin Hansen (1941: 47) yazdı ki:

Bir serbest piyasada, hiçbir yegâne birim piyasa mekanizması üzerinde ayırt edilebilir bir kontrol ifa etmek için yeterince kuvvetli değildi. Kontrollü bir ekonomide, hükümet, ticarî işletme, ve organize grupların hepsi piyasa mekanizması üzerinde doğrudan bir tesir gerçekleştirir. Pek çok kişi, 1930'ların on yılında, makul şekilde tam istihdama ulaşma başarısızlığını açıklayan şeyin yalnızca piyasa sisteminin bu aksak işleyişi olduğunu kabul eder... Atomistik düzene geri

2 Buna karşın, günün Keynesçi ortodoksisi enflasyonun nedenlerin eklektik bir koleksiyonundan doğduğunu ve fiyat sisteminin toplam talebi tam istihdamı sürdürmek için yeterli seviyede tutamadığını varsaydı. Bu varsayımların câzibesi, ki Büyük Buhran tarafından dayanılmaz hâle getirilmişti, neoklâsik iktisatçılar tarafından farz edilen optimize edici davranıştan ziyâde, Keynesçilerin görünüşte tasvirî olan gerçekçiliğine dayandı. Takip eden bölümdeki iktibaslara bakınız.

3 Monetarist kamp olarak biline gelen şeydeki diğer ekonomistler Friedman'ın öğrencileriydi. Phillip Cagan, David Meiselman, Richard Selden, ve Richard Tiberlake. Friedman'ın öğrencisi olmayan diğer monetaristler Karl Brunner, Thomas Mayer, Thomas Humprey, Allan Meltzer, Bill Poole, ve tabii ki, Friedman'ın çoğunlukla beraber yazdığı Anna Schwartz idi. "Monetarist" terimi Brunner'den gelmiştir (1968).

dönüş mümkün değildir. Anonim şirketler, sendikalar, ve hükümet müdahalesi sahip olacağı-mız şeylerdir. Modern demokrasi bireycilik anlamına gelmez. Özel gönüllü organizasyonların genel ve çoğunlukla dolaylı hükümet kontrolü altında işlev gördüğü bir sistem anlamına gelir. Diktatörlük doğrudan ve özel kontrol anlamına gelir. "Plan ve plansızlık" arasındaki bir tercihe sahip değildir. Yalnızca, demokratik planlama ile totaliteryen düzenleme ve denetim arasında bir tercihe sahibiz.

Friedman'a fiyat teorisini Şikago Üniversitesi'nde öğreten Jacob Viner (1940: 7-8) Buhran tarafından doğrulan entelektüel çevreyi manidar bir şekilde karakterize etmişti:

Geleneksel teoride resmedilen, etkin rekabet ekonomisi, bireysel girişim özgürlüğü, ekonomik fırsat eşitliği, istikrarlı ve tam istihdam yerine, onlar [rekabetçi piyasa modelini reddeden ekonomistler] tarım sektörü dışında neredeyse sanayinin her önemli dalındaki dev şirketler tarafından hüküm altına alınan bir ekonomiyi gördüler, servet ve ekonomik gücün muazzam bir temerküzü ile gelir ve ekonomik gönenç için fırsatların büyük eşitsizliği tarafından mimlenen bir ekonomi. Temerküz etmiş ekonomik gücün aşikâr kötüye kullanımına dâir soruşturma komiteleri ve mahkemelerden sözüm ona bitmeyen kanıt akışına işaret ederler. Dehşetle, ekonomimizin çalışmaya muktedir ve istekli milyonlarca insana müteakip on yıl boyunca kendi günlük ekmeleklerini kazanma fırsatını vermekteki başarısızlığını gözlemlerler. Ve gerçek dünyayı bu şekilde görerek, okudukları şekliyle, bu kötülükleri görmezden gelen veya onları temeli itibarıyla sağlam bir ekonomik sistemin geçici, kendi kendisini düzelten sapmaları, veya dengesizlikleri olarak ele alan bir ekonomik teori tipini kendi amaçları için faydalı olarak kabul etmeyi reddederler. Sistemin bu geleneksel resmini reddettikten sonra, hızla aynı gelenekselleşmeye yaklaşan başka bir resmi gittikçe artarak benimsemeye eğilim gösterirler. Fakat, bu resim, kötülüklerin sistemin tabiatında yerleşik olduğu, ve sistemin esaslı yeniden yapılandırılması ve onun ekseriyetle hükümet tarafından işletilmesini gözetleyen başka bir modeldir.

Fiyat sisteminin ekonomik faaliyeti âhenkileştiremediği öncülünden hareketle, entelektüeller hükümetin bireyler tarafından sahiplenilen özgürlüğü, onların kendi kararları yerine geçmek üzere, sınırlandırması gerektiği sonucuna ulaştılar.

Keynesyen devrime hız kazandıran kuvvet fiyat sisteminin ne kaynakları etkinlikle tahsis edebileceği ne de makroekonomik istikrarı temin edebileceği şeklindeki inançtı. Günümüzde, bu görüşün iktisat mesleğine ne kadar uzun süre hükmettiğini hatırlamak zordur. 1950'ler ve 1960'lardaki entelektüel topluluk içinde neredeyse tek başına olan Friedman, fiyat sisteminin azamî serbestlikte çalışmasına izin vermek amacıyla, hükümet politikasının kurullarla kısıtlanmasını savundu. Başkan John F. Kennedy yönetimi altındaki Ekonomik Danışmanlar Kurulu Başkanı Walter Heller (Friedman ve Heller, 1969: 28, 78), Friedman'la bir tartışmada, para stoğunun sabit bir oranda artırılması için çağrıda bulunan Friedman'ın önerilen kuralının reddindeki fikir birliğini ifade etti: "[Ö]nümüzdeki yolun bozukluk ve dolambaçlılığının tam bir farkındalığına sahip iken, dümen çarkını sabit bir rotaya kilitlememeliyiz." Friedman cevapladı ki:

Bunun [sabit para artışı kuralının], Walter'ın bahsettiği anlamda, sizi sert bir şekilde kilitlemesinin nedeni, paranın durumu değiştiren tek şey olduğuna inanmıyor oluşumdur. Otomatik pilot fiyat sistemidir. Mükemmel şekilde esnek değildir, mükemmel şekilde serbest değildir, ama yüksek seviyede intibak etme yeteneğine sahiptir. Eğer, II. Dünya Savaşı sonrasında, harcamalarımızdaki muazzam azalışa, ve kaynakların dağılımındaki değişime intibak ettiğimizde bu ülkeye ne olduğuna bakarsanız, söylemek zorunda kalırsınız ki, sıra dışı seviyede etkin bir intibak gerçekleştirdik, ve bu otomatik bir pilotun var olması nedeniyle idi. Fakat, eğer bir otomatik pilot iş başında olacaksa, eğer piyasa sistemini çalıştıracaksanız, temel istikrarlı bir çerçeveye sahip olmak zorundadır.

Şikago Okulu

Friedman'la birlikte, bir grup Şikago ekonomisti Şikago Okulu diye bilinir hâle geldi.⁴ Kolektif olarak, onların eserleri rekabetçi bir piyasada fiyat sisteminin kaynakları tahsis etmek üzere etkin surette çalıştığını gösterdi.⁵ Friedman (1988: 32) yazdı ki:

Temel itibarıyla fiyatlar üç işleve hizmet eder... İlk olarak, bilgiyi (information) naklederler... Fiyatların bu işlevi ekonomik faaliyetin âhenkleştirilmesini mümkün kılmak için aslidir. Fiyatlar beğeniler hakkındaki, kaynak erişilebilirliği hakkındaki, üretici olasılıklar hakkındaki bilgiyi nakleder... Fiyatların ifa ettiği ikinci bir işlev insanların üretimin en düşük maliyetli yöntemlerini benimsemeleri ve mevcut kaynakları kıymet biçilen en değerli kullanımlarda istihdam etmeleri için bir müşevvik sağlamasıdır. Bu işlevi üçüncü işlevleri nedeniyle ifa ederler, ki o işlev de kimin neyi ve ne kadar alacağını belirlemesi –yani, gelir dağılımıdır.

Friedman'ın serbest piyasalar savunusu ve hükümetin piyasa müdahaleleri için eleştirisi hep tartışmalı idi. Argümanlarını fiyat teorisi mantığı üstünden temellendirerek, Friedman tartışmayı yüksek bir entelektüel seviyede sürdürdü. Friedman, Simon Kuznets'le birlikte yazdığı (Friedman ve Kuznets, 1946), *Income from Independent Professional Practice* (Serbest Meslek İcrasından Edilen Gelirler) kitabında kamu politikasına katkısı için çerçeveyi tesis etti. Bu kitapta, dişiçi ve doktorlar için eğitimin getiri oranını hesapladı. Bu kitap beşerî sermaye alanındaki ilk çalışmalardan birisiydi. Friedman ayrıca doktorlar tarafından dişiçilere nispetle kendi eğitimlerine yatırımları üzerine kazanılan yüksek getirinin Amerikan Tıp Cemiyeti (American Medical Association – AMA) tarafından mesleğe girişe dayatılan kısıtlamalardan doğduğunu iddia etti.⁶

4 Bu iktisatçılar George Stigler, H. Gregg Lewis, Aaron Director, Ronald Coase, Gary Becker, D. Gale Johnson, Theodore Schultz ve Arnold Harberger'i içerdi. Frank Knight, Henry Simons, ve Jakob Viner daha önceki bir nesli temsil etti. Milton Friedman (1974b) ve George Stigler'in (1962) ikisi de bir Şikago Okulu'na işaret ediş yanlısı yönlendirici olarak gördü, çünkü bu ifade Şikago'daki entelektüel fikirlerin çeşitliliğine hakkını vermedi. (Şikago Okulu'na dâir bir tartışma için bkz. Reder 1982). Örneğin, 1950'ler ve 1960'lardaki Şikago bir önemli Keynesyeni kadrosunda bulundurmaya çalıştı, önce Lloyd Metzler ve sonra (yine de Keynesyen fikirlerin bir münekkidi hâline gelen) Harry Johnson. Şikago'dan ayrı olarak, Mont Pelerin Cemiyeti serbest piyasaları savunan entelektüelleri bir araya getirmiştir.

5 Ben (Hetzel) Şikago'da bir öğrenci iken, dersler ekseriyetle gazetelerden edinilen olayların analizini gerektiren bir soru listesi etrafında organize edilmiş problem dizileri ve sınavlarına sahipti. Bir öğrenci Şikago'dan mezun olduğu an itibarıyla, genel rekabetçi modeli yüzlerce pratik soruna uygulamıştı. Dâimî uygulama sayesinde, öğrenciler rekabetçi piyasa modelinin ekonomik analiz için faydalılığına yönelik bir kanaat geliştirmişti.

6 Friedman (ses kaydı, 26 Kasım 1996) [Kitabın] "hekimlerin gelirini mesleğe giriş kısıtlamak suretiyle yükselten

Friedman konuları, ortak bir hedefe ulaşmak amacıyla, en iyi yolla ilgili olarak tanımlamak suretiyle normatif tartışmaları etkisizleştirdi. “Pozitif İktisadın Metodolojisi”nde ([1953] 1953: 5) yazdı ki:

Tarafsız vatandaşlar arasındaki ekonomik politikaya dâir farklılıklar, insanların nihaî olarak üzerinde ancak savaşıacakları farklılıklar olan temel değerlerdeki farklılıklardan ziyâde, çoğunlukla girilen eylemlerin ekonomik sonuçlarına dâir –ilkesel olarak pozitif iktisadın ilerleyişi ile bertaraf edilebilecek– farklı tahminlerden doğar.

İktisadî analizin bir kamu politikası sorununa bir ilk tatbikinde, Friedman ve Stigler (1946) kira kontrollerini verimlilik karşıtı olarak tenkit etmiştiler.

Friedman'ın pozitif iktisadî analizi kamu politikası konularına uygulayışının örnekleri neredeyse sınırsızdır. Bir örnek, 1963'te Hindistan, Bombay'da verilen dersleri özetleyen “Enflasyon: Nedenler ve Sonuçlar”dır (Friedman 1968, bölüm 1, *Dollars and Deficits* [Dolarlar ve Açıklar] içinde). Friedman hükümet kontrollerinin enflasyonu baskı altına almak için kullanımının yıkıcı tesirlerini anlattı ve, döviz kontrollerince desteklenen, bir aşırı değerlendirilmiş döviz kurunun kaynakları nasıl israf ettiğini açıkladı. İsrâf hükümetin ekonomik felsefesi her ne olursa olsun, meşrulaştırılmaz. Bu bölüm ayrıca Friedman'ın paranın miktar teorisi görüşlerini kısaca özetledi ve “enflasyon her zaman ve her yerde parasal bir fenomendir” (s. 39) ifadesini doğurdu.

İlk Entelektüel Oluşum

Otobiyografik bir makale olan *Lives of Laureates*'te Friedman (1986: 82) iktisat çalışma kararı hakkında yazar:

Kolejden 1932'de mezun oldum, Birleşik Devletler o döneme kadar veya sonrası için tarihinin en derin depresyonunun dibinde iken. Dönemin hâkim sorunu iktisattı. Depresyondan nasıl çıkılacaktı? İşsizlik nasıl azaltılmalıydı? Bir yandan karşılanmamış büyük ihtiyaçlar ve diğer yandan kullanılmamış kalan kaynakların varlığı paradoksunu ne açıklardı? Bu koşullar altında, bir ekonomist olmak bir uygulamacı matematikçi veya bir istatistik uzmanı olmaktan, günün yakıcı sorunları ile daha bağlantılı göründü.

Friedman 1932–1933 ve 1934–1935 akademik yıllarında Şikago Üniversitesi'nde bir yüksek lisans öğrencisiydi.⁷ 1933–1934'te Columbia'daydı. Friedman Şikago'daki ilk yılında Jacob Viner'in fiyat teorisi dersini aldı. Friedman (ses kaydı, 26 Kasım 1996) nakleder ki:

Onun Smithçi mizacı kesinlikle bu derste anlaşılır oldu. Gerçekten de, Viner'in dersinin hayatımdaki büyük tecrübelerden birisi olduğuna inanırım. Bu ders benim için gerçekten yeni bir dünyayı açığa çıkardı. İktisadî daha önce görmediğim bir şekilde tutarlı bir disiplin olarak görmemi sağladı... Piyasaların hem makroekonomik hem de mikroekonomik seviyede çalıştığı inancı, 1935 itibarıyla Şikago'da kazandığım bir şeydi.

AMA hakkındaki tartışma nedeniyle, savaş sonrasına kadar yayınlanmadığını” söylemiştir. Bu eser Friedman'ın doktora tezi olmuştur. Doktor unvanı Friedman'a Columbia Üniversitesi tarafından 1946'da verilmiştir.

7 1930'larda Şikago'daki iktisat biliminin bir incelenişi için bkz. Reder (1982) ve Patinkin (1981).

Columbia Friedman'ın empirik mizacını besledi. Friedman (ses kaydı, 26 Kasım 1996) demiştir ki:

Empirik temayülüm Şikago'dan gelmedi. Nihâf olarak nereden geldiğini bilmiyorum, ama kesinlikle güçlü bir şekilde Arthur Burns tarafından, ve özellikle de ondan [Columbia'da] aldığım bir seminer tarafından etkilenmişti. Bu seminer onun üretim trendlerine dâir kitabının tetkikini ihtiva etmişti. İlâveten, Henry Schultz'dan Şikago'da aldığım istatistik kursu ve Columbia'da Hotelling'den aldığım matematiksel istatistik kursu tarafından güçlendirilmişti. Bu kurs bir hayli önemliydi.

Friedman'ın ilk işi Washington, D.C.'de, 1935'te Ulusal Kaynaklar Komitesi'nde (National Resources Comitee – NRC) idi. Friedman (ses kaydı, 26 Kasım 1996):

Tüketici harcamalarının büyük ölçekli bir araştırmasını geliştirme üzerinde çalışıyordum. TFE (Tüketici Fiyat Endeksi) için ağırlıkları hesaplamak amacıyla temel bütçe verilerini sağlamak üzere planlanmış bir çalışmaydı... Derecelerin kullanımı, tüketici harcamalarının araştırmasında karşılaştığımız bazı sorunlardan doğdu. NRC'de çalışıyor iken, "The Use of Ranks to Avoid the Assumption of Normality Implicit in the Analysis of Variance"ın (Varyans Tahlilinde Zimnen Anlaşılan Normalite Varsayımından Kaçınmak Amacıyla Derecelerin Kullanımı, Friedman, 1937) ilk taslağını yazdım. Derecelerin analizi üzerine bu makale gerçekten de nonparametrik sonuç çıkarma alanındaki ilk makalelerimden birisiydi. Bununla birlikte, benim ilk yayınım da değildi. İlk yayınım, Kasım 1934'te *Quarterly Journal of Economics*'teki, Profesör Pigou'nun bütçe verileri üzerinden talep esnekliklerinin ölçüm yöntemi üstüne bir makaleydi. Aslında, benim yayın listemde, derecelerin kullanımı yayınlarımın dokuzuncusudur.

Friedman 1941'den 1943'e kadar Hazine'nin Vergi Araştırma Bölümü'nde çalıştı. Hazine'den ayrıldıktan sonra, Şikago'dan bir sınıf arkadaşı Allan Wallis onu Columbia'daki İstatistikî Araştırma Grubu'na (Statistical Research Group – SRG) getirdi. Wallis bu grubu Harold Hotelling ile birlikte yönetiyordu. Friedman müdür yardımcısı oldu. SRG savaşa ilgili muhtelif projelere istatistikî destek sağladı. Wallis (1980: 322) kara ordusu subaylarının Bulge Savaşı esnasında Avrupa'dan, Friedman'ın onlara proksimite füzelerin performansı üstüne yapmış olduğu çalışma hakkında brifing verdiği, Columbia'ya uçakla gelişlerini anlatır. Wallis ayrıca kendisi ve Friedman'ın ardışık analiz olarak bilinen şeye nasıl öncülük ettiklerini de anlatır. Wallis'e örneklerin gerekli ölçülerinin ordu donatımında test etmek üzere kullanılması üzerinde çalışma görevi verilmişti. Klâsik testler çok fazla gözlemi gerektiriyor göründü: Alışkın bir gözlemci deneysel bir donanımın çalışıp çalışmadığını çok daha çabuk söyleyebilirdi. Wallis (1980: 325-6) bir 1950 tarihli mektuptan aktararak yazdı ki:

Eğer Schuyler gibi akıllı ve alışkın bir donatım uzmanı söz konusu ise, ilk birkaç bin veya hatta birkaç yüz turun ardından deneyin tamamlanmasına ihtiyaç olmadığını görebilirdi... [E]ğer deneyin planlanandan daha erken bitirilebileceği koşulları ifade eden, önceden belirlenebilir bir mekanik kural olsaydı iyi olurdu... Milton bu fikri bir gün Washington'a dönüş treninde tetkik etti, ve öğrencilerin t-testini içeren hayli iyi ama basit bir örnek hazırladı. Milton, kendi kanaatince, bu fikrin ikimizin de hayatı boyunca

tekrar yakalayamayacağı büyük bir fikir çıkmasının imkânsız olmadığını söyledi... Wald gayretli değildi... Onun önsezisi bu tür testlerin mevcut olduğu ama var olanlardan daha az güçlü çıkacakları idi. Bununla birlikte, ikinci gün telefonla arayıp bu tür testlerin var olduğunu ve daha güçlü olduklarını fark ettiğini söyledi.⁸

SRG'de Friedman "hayatımda karşılaştığım birkaç dahiden birisi" olarak nitelediği Bayesyen istatistikçi Leonard Savge ile birlikte çalıştı (ses kaydı, 26 Kasım 1996). Friedman ve Savage (1948) daha sonra aynı kişinin nasıl olup da hem sigorta hem de bir piyango bileti satın alabileceğini açıklayan bir fayda fonksiyonu formunu tasarladılar.

Metodoloji

SRG'de, Friedman sadece uygulamacı bir istatistikçi olarak çalıştı. 1946 Güz'ünde Şikago Üniversitesi'nde daha önce Viner tarafından verilen fiyat teorisi dersini vermek üzere bir mevkiyi kabul etti. Şikago'da, Friedman teorilerin nasıl formüle edileceği ve sınanacağına dâir düşünmeye başladı. Bu konu, 1940'ların ortalarında, kurumsalcılar ile günümüzde neoklâsik iktisatçılar diye adlandırdığımız iktisatçılar arasında, teori kurulumunun marjinal analiz üzerinden organize edilip edilmeyeceğine dâir tartışma bağlamında ortaya çıkmıştı. Friedman iddia etti ki, bir teorinin testinde, iktisatçılar tasvirî gerçekçiliği değil yalnızca öngörü yeteneğini göz önüne almalıdır. Karşıt olarak, kurumsalcılar bir teorinin geçerliliğini onun tasvirî gerçekçiliği ile yargıladılar.

Pozitif İktisadın Metodolojisi'nde Friedman ([1953] 1953: 30) "...'ortodoks' ekonomik teorinin süregelen eleştirilişini 'hayalci' olarak not etti... "[B]u eleştiri piyasaların kusursuz, rekabetin tam, ve mallar, emek ve sermayenin homojen olduğunu varsayar..." Friedman ([1953] 1953: 31) iddia etti ki, "... bu türden bir tenkit, eleştirilen teoriden şu ya da bu bakımdan farklılaşan bir hipotezin kapsamlı bir fenomen dizisi için daha iyi tahminler üretebildiği şeklindeki kanıtla tamamlanmadıkça, büyük ölçüde konu dışıdır."

Friedman (ses kaydı, 29 Haziran 1996) dedi ki:

Bir teorinin geçerliliği, varsayımlarının gerçekçiliği ya da hayalciliğine değil, implikasyonlarının çürütülüp çürütülmediğine dayalıdır. 1945 ve 1946'da iktisadî literatürde bir teorinin nasıl test edileceğine dâir bir tartışma vardı. Bunların hepsi, meydana çıkan ve iş adamlarına "Marjinal maliyetinizi hesaplar mısınız?" ve "Fiyatınızı marjinal maliyetinize eşitler misiniz?" diye soran R. L. Hall ve C. J. Hitch'in (1939) anketlerinden kaynaklandı. Marjinal analiz insanların rasyonel olduğunu varsayar. Bu yaklaşımın esası gidip onlara rasyonel olup olmadıklarını sormaktı! İş adamları fiyatı marjinal maliyete eşitler mi? Hadi gidip onlara soralım. Benim iddiam varsayımların bütünüyle ilgisiz olduğu idi. İlgili olan şey, iş adamlarının varsayımlar geçerliymiş gibi davranıp davranmadıklarıdır. Bunu sınamanın tek yolu yaptığımız tahminlerin çürütülüp çürütülmediğini görmektir.

8 Ayrıca bkz. Anderson ve Friedman (1960).

Friedman iktisat mesleğinin fiyat seviyesinin belirlenimine yaklaşım tarzındaki değişim ile bir zafer kazandı. En azından erken 1970'ler boyunca, çoğu iktisatçı, nedenlerin bir sınıflandırılışını öne sürerek, enflasyonun nedenlerine eklektik bir şekilde yaklaştı. Örneğin Gardner Ackley (1961: 421–57) ders kitabında enflasyonun tayin edicilerini “talep enflasyonu” (“talep çekişli”), “maliyet enflasyonu” (“maliyet çekişli”), “talep–maliyet karışımı enflasyon,” ve “kâr yüzdesi (mark–up) enflasyonu” başlıkları altında tasnif etti. İktisatçılar tarafından kullanılan ilâve türler “ücret–fiyat spirali” ve “güdümlü fiyatlar”ı içerdi. Enflasyonun bu parasal olmayan açıklamalarının câzibesini onların görünüşteki tasvirî realizmlerinde yatar.

Buna karşı olarak, Friedman tarafından kullanılan parasal çerçeve, fiyatların hareketlerini para yaratılışını belirleyen merkez bankası politikalarına bağladı. Bu ikinci çerçeve, basitliğine karşın öngörü kabiliyeti nedeniyle nihaî olarak üstün çıktı. Enflasyonun parasal olmayan teorileri yalnızca 1970'lerin enflasyonunu tahmin başarısızlığına uğramakla kalmadı, ama ayrıca enflasyonun nasıl kontrol edileceğine dâir yanlış yönlendirici bir kılavuz sundu. Anaakım iktisatçılar maliyet çekişli enflasyonu, işsizlik oranının, % 4 olarak varsaydıkları, tam istihdam oranını aştığı zaman gerçekleşen enflasyon olarak açıkladılar.⁹ Bu analiz işletmelerin fiyat ve ücret belirleyici kararlarına hükümet müdahalesini, işsizliği enflasyonun bir kontrol yöntemi olarak yükseltme seçeneğine göre, çekici bir alternatif gibi görünüyor kıldı. Bununla birlikte, bir yandan, enflasyonu baskı altına alma amaçlı ücret ve fiyat kontrollerinin dünya çapında tekrarlanan başarısızlıkları, ve diğer yandan, merkez bankalarının enflasyonu kontrol altına alma benzersiz yeteneği ile karşılaştıklarında, iktisatçılar Friedman'ın merkez bankalarının enflasyondan sorumlu oldukları iddiasının etrafında toplanmaya başladılar.¹⁰

Friedman Bir Monetarist Oluyor

Depresyon bitmek bilmeyen bir dönem boyunca sürdü ve ancak II. Dünya Savaşı'nın başlayışı ile ortadan kayboldu. Depresyon'u karakterize eden, toplam talebin müzmin noksanlığının savaştan sonra geri döneceği inancı hayli yaygındı. Keynesyenizmin akademi dünyasını silip süpürmesinin bir nedeni,

9 “Stagflasyon” terimi yüksek enflasyon ve yüksek işsizliğin aynı anda gerçekleşmesini tasvir etmek için doğdu. Phillips Eğrisi'nin empirik korelasyonlarının vurgulandığı haliyle, stagflasyon yüksek işsizlik ve düşük enflasyon arasındaki tarihsel bağlantı ile çatışmaktaydı.

10 Friedman ([1958], 1969) para artışının ve enflasyonun yüksek oranları ile para azalışları ve deflasyon arasındaki pozitif bağlantıya işaret etti. Şimdiki hâlde, halkın reel para talebindeki (paranın satın alma gücündeki) istikrarsızlık ile birlikte merkez bankalarının sağlanan yaklaşık fiyat istikrarı nedeniyle, para artık enflasyonun tahmininde işe yarar değildir. Yine de, Friedman'ın enflasyonun parasal bir fenomen olduğu iddiası sağlam kalır. Yani, bugün iktisatçılar enflasyonun bir izahını aradıklarında, sendikaların piyasa gücü, hükümet regülasyonu, ve benzeri faktörlerin eklektik bir karışımına değil, parasal politikaya bakarlar.

onun, piyasa sisteminin yüksek işsizliğinin tekrarlayan nöbetlerini üretme tabî eğilimine karşı bir panzehir önerdiği inancı idi. Friedman (ses kaydı, 8 Nisan 1996) dedi ki:

1932 ve 1933'te London School of Economics'teki hâkim görüş, Depresyon'un kaçınılmaz bir düzeltme olduğu idi. Bu bir Avusturyacı görüştü. Ayrıca Harvard'da Schumpeter ve Taussig ile Minnesota'da, bu görüşte bir kitap yazmış olan, Alvin Hansen ile hâkim oldu. Önemli olan şey Depresyon'un çözülebilecek bir şey olduğu şeklindeki tutumdur. Londra, Harvard, ve Minnesota'daki görüş Depresyon'un daha önceden biriktirilmiş hastalıkların zarurî bir tedavisi olduğu ve yoluna devam edip kendi kendisini düzeltmesine izin verilmesi gerektiği idi. Bu yüzden, hayli kasvetli bir görüştü. Keynes ortaya çıktığında ve Depresyon'un basit bir açıklaması olduğunu ve tedavisi için bir yol bulunduğunu söylediğinde, mühtedileri cezb etti.

1940'ların sonlarında, Friedman keyfî hükümet müdahaleleri değil de, kurallar üzerinden işleyen makroekonomik istikrar politikaları üzerinde çalıştı. 1948'de, "A Monetary and Fiscal Framework for Economic Stability"de (Ekonomik İstikrar İçin Parasal ve Mâlî Bir Çerçeve) hükümetin dalgalanma esnasında, bütçe açıklarının monetizasyonu ve bütçe fazlalarının demonetizasyonunu içeren, bütün dalgalanma dönemi süresince bütçe dengesine sahip olan, bir dalgalanma karşıtı bütçe politikası takip etmesini önerdi. Bununla birlikte, henüz o bir miktar teorisyeni değildi.

Friedman miktar teorisini, paranın dolaşım hızının istikrarlı bir değişken olduğu varsayımı ile, tahmin edici bir içeriğe sahip kılabileceğini fark ettiğinde bir miktar teorisyeni oldu.¹¹ Paranın dolaşım hızı tahmin edilebilirdi, çünkü empirik araştırma onun ekonomik teori tarafından öne sürüldüğü bir şekilde, az sayıdaki değişkenlere bağımlı olduğunu gösterdi (Friedman, 1956). Mübadele denklemi, bunun sonrasında, Friedman için yalnızca totolojik bir özdeşlik olmadı, ama daha çok, Alfred Marshall'ın Friedman tarafından kullanılan ifadesi olan, "bir analiz makinesi" oldu. Savaşın sonra, ekonomistler miktar teorisiyle âşına idi, ama onu bir entelektüel kalıntı olarak değerlendirdiler –merkez bankalarının Büyük Buhran süresince harcamaları teşvik etmedeki aşikâr iktidarsızlığı ışığı altında bir ilgisizlik. Friedman para artışını enflasyonun bir habercisi olarak görmeye başlar başlamaz, miktar teorisi analizini gençleştirebilirdi. Mübadele denklemini üretimin izahı amaçlı Keynesyen otonom harcamalar analizine karşı daha üstün bir alternatif olarak ileri sürdü.¹²

Friedman 1946'da Şikago'ya gittiğinde öncelikle uygulamacı bir ekonometrist idi. 1948'de, Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu'nun (National Bu-

11 Miktar teorisi mübadele denklemi ile ifade edilir –bir yanda, bireylerin elde tuttıkları para miktarı ile onu harcadıkları oran (dolaşım hızı), ve diğer yanda, reel çıktı veya işlemler ve uygun bir fiyat endeksinin bir ölçüm sonucunu oluşturan, nominal harcama arasındaki cebirsel bağlantı.

12 Keynesyen analiz çıktının (gelirin) otonom harcamaları (hükümet harcamasını ve yatırımını) karşılamak üzere gerekli tasarrufları doğurmak için arttığını kabul etti.

reau of Economic Research – NBER) başkanı olan Arthur Burns, Friedman'ı Anna Schwartz'la paranın döngüsel hareketine dâir bir çalışma için bir araya getirdi. Friedman ve Schwartz ([1963] 1969) çalışmalarının sonucunu 15 yıl sonra yayınladılar. İşbirlikleri nihaî olarak para üstüne üç NBER cildine serpildi. *A Monetary History of United States, 1867–1960* (Birleşik Devletler'in Bir Parasal Tarihi – 1963), *Monetary Statistics of the United States* (Birleşik Devletler'in Parasal İstatistikleri – 1970), ve *Monetary Trends in the United States and the United Kingdom* (Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık'ta Parasal Eğilimler – 1982). *Parasal İstatistikler*'de incelendiği gibi, Friedman ve Schwartz 1867'den başlayarak para üstüne tutarlı istatistikî zaman serileri yarattılar. Para üstüne serilerin inşasına sarf edilen muazzam gayret onların empirik soruşturmaya bağladıkları öneme tanıklık eder.

NBER para serileri ile, Friedman, “Price, Income, and Monetary Changes in Three Wartime Periods”ta (Üç Savaş Döneminde Fiyat, Gelir, ve Parasal Değişimler) para ve enflasyonun hareketini analiz etti. İç Savaş, I. Dünya Savaşı, ve II. Dünya Savaşı'nda fiyat seviyesi ve nominal gelir artışını karşılaştırdı. Her dönemde, fiyat seviyesi, savaşın çıkışından müteakip zirvesine kadar, yaklaşık bir miktarda yükseldi. Friedman bu dönemlerin enflasyonun Keynesyen ve miktar teorisi açıklamaları arasında ayırım yapmak için faydalı bir deneyi teşkil ettiğini iddia etti.

Keynesyen teoriye göre, fiyatlar ve nominal gelirdeki yükseliş hükümetin savaş harcamalarındaki artışı finanse ettiği şekle dayalıdır. Dolayısıyla, fiyatlar ve nominal gelirdeki yükseliş, hükümetin savaş harcamalarındaki artışı açıktan harcamaya karşıt olarak vergileme yoluyla finanse ettiği kapsamda, ters surette değişmelidir. Friedman, buna karşıt olarak, mâlî politikanın değil, paranın bu savaşlardaki yaygın enflasyon hareketleri için tatmin edici bir açıklama sağladığını buldu. Paranın çıktı birimi başına hareketi üç dönemin her biri için enflasyonu açıkladı. Friedman ([1952] 1969: 170) sonuçlandırdı ki, “Eğer fiyatları ve gelirleri kontrol etmek istiyorsanız, bu sonuçlar der ki, empirik kanıtın şimdiye kadar konuştuğu en açık tonlarla, birim çıktı başına para stoğunu kontrol edin.”

Friedman miktar teorisini destekleyen ilk halka açık ifadesini, parasal politika üstüne Patman açık oturumunda, 1952'de yaptı. Paul Samuelson (ABD Kongresi, 1952: 720) tanıklık etti ki:

Şu an ki *Britanya Ansiklopedisi* baskısı (*Encyclopedia Britannica*) bu formülden $MV = PT$ diye bahseder, ve dört değişken olduğunu söyler, üçünün tamamen gözlemlenemez olduğunu, ve kurgulanmak zorunda olduğunu, dördüncünün [paranın], bu sabahki kıskırtıcı ifadem temelinde, şüpheli hâle getirildiğini söyler.

Friedman (ABD Kongresi, 1952: 720) karşı çıkar:

İnanıyorum ki, mübadele denklemi, yalnızca bir aşikâr önerme olarak değil, ayrıca iktisat biliminde yüzyılların kanıtından açığa çıkardığımız, birkaç empirik açıdan doğru genelleştirmeden birisi olarak da savunulabilir. Elbette, doğrudur ki, paranın dolaşım hızı kısa zaman dönemlerinde değişir. Bununla birlikte, işin doğrusu o dur ki, bu değişimler, özellikle de gelir hızı, genel itibarıyla nispeten ufaktır. Bildiğim kadarıyla, bu basit aşikâr önerme kadar çok öngörü gücüne yakın olan, iktisat biliminde geliştirilmiş başka bir eşitlik yoktur.

Friedman (ABD Kongresi, 1952: 689) işaret etti ki, “Parasal otoritelerimizin öncelikli görevi para stoğunu kontrol ederek ekonomik istikrarı ilerletmektir... [P]arasal politika münhasıran istikrarlı bir fiyat seviyesinin sürdürülmesine doğru yönlendirilmelidir.”

Uluslararası Parasal Düzenlemeler

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Avrupa ülkeleri işlemlerin ülkeden ülkeye dengelenmesi ve dolar üzerinden ödeme ihtiyacının oluşmaması için, ticaretlerini karşılıklı olarak yönettiler (Yeager, 1976, böl. 21). 1947 İlbaharı itibarıyla, yalnızca Avrupa'da ticareti kontrol eden 200 çift taraflı anlaşma vardı. Marshall Planı'nın hedefi ticareti Avrupa içinde liberalize etmektir. Friedman 1950 Güzü'nü ABD Marshall Planı Ajansı'na bir danışman olarak çalıştığı, Paris'te geçirdi. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu için temeli oluşturan Schuman Planı'nı analiz etti. Bu topluluk, daha sonra, Avrupa Ortak Pazarı için temel hâline geldi.

Friedman'ın ziyareti bir Alman döviz kuru krizi ile aynı döneme denk gelmişti ve Birleşik Krallık'taki benzer bir krizin öncesinde gerçekleşmişti. Bir notunda, Friedman (1950), Topluluğun başarısının sadece ticaret kısıtlamalarının kaldırılmasına değil, ama ayrıca sermaye kontrollerinin tasfiyesine de dayalı olduğunu iddia etti. Bununla birlikte, sabit döviz kurları bu tür kontrolleri teşvik etti. Buna karşın, serbestçe dalgalanan döviz kurları onları gereksizleştirirdi. Bu not Friedman'ın (1953) makalesi “The Case for Flexible Exchange Rates” (Esnek Döviz Kurlarının Gerekçesi) için temel oldu. Sabit döviz kurlarına sahip olduğunuzda, Friedman iddia etti ki, fiyat seviyesi, ticaretin reel koşullarına (yurtiçi fiyatların yurtdışı malların fiyatları tabirince ifadesine) intibak ederek, döviz kuru piyasasını dengeleştirmek üzere değişikliğe uğradı.¹³

Friedman'ın fiyat seviyesinin makroekonomik dengeye ulaşmak amacıyla değiştiği şeklindeki görüşü, fiyat seviyesini, özellikle de büyük monopolle-

13 “The Case for Flexible Exchange Rates”de, Friedman, Keynes'in (1924) *A Tract on Monetary Reform*'de ödemeler dengesi ve döviz kurlarının belirlenimini açıklamak üzere kullandığı, David Hume'un, miktar teorisine dayalı, fiyat-madenî para-akım mekanizmasını yeniden canlandırdı. Bkz. Humphrey ve Keleher (1982).

rin fiyat belirlemesi vasıtasıyla, kurumsal seviyede belirlenmiş olarak gören, Keynesyen fikir birliği ile çatıştı. Keynesyen analiz dengesizliğin tasfiyesinde, fiyatların değil, miktarların (reel çıktı ve gelirin) uzun süren intibakını vurguladı (Friedman, 1974a: 16ff). Dolayısıyla, sabit döviz kurları ile, reel çıktı ödemeler bilançosu dengesizliğini tasfiye etmek için değişecektir. Fiyat seviyesinin dengeleştirici rolüne dâir görüşlerdeki bu temel farklılık esnek döviz kurları dünyasına taşındı. Bu örnekte, Friedman, fiyat seviyesinin kurumsal olarak belirlenmediğini, ama daha doğrusu, piyasayı para miktarına göre dengelemek üzere değişmek suretiyle, fiyat sisteminin parçası olarak işlev gördüğünü savundu. Fiyat seviyesindeki değişimler nominal (dolar) paraya halk tarafından istenen reel satın alma gücünü kazandırdı.

Sabit döviz kurları ile, ülkeler yurtiçi fiyat seviyesi üstündeki kontrolden feragat etmek zorunda kaldılar. Friedman ([1953] 1953, 1973) iddia etti ki, “Bir fiyatın, yani döviz kuru fiyatının değişmesine izin vermek, birlikte yurtiçi fiyat yapısını teşkil eden bir yığın fiyatların değişmesine bel bağlamaktan çok daha kolaydır.” Friedman ([1953], 1953: 175) ayrıca spekülasyon için klâsik gerekçe hâline gelen şeyi ortaya koydu. “Spekülasyonun genel itibarıyla dengesizleştirici olduğunu savunan insanlar, çok nadiren fark ederler ki, bu iddiaları büyük ölçüde spekülâtorlerin para kaybettiğini söylemeye denktir, çünkü spekülasyon ancak eğer spekülâtorler ortalama olarak düşük fiyatta iken para satıyor ve yüksek fiyattan alım yapıyorsa, genel itibarıyla dengesizleştirici olabilir.”¹⁴

Friedman’ın eşi, Rose Friedman (1976: 24) daha sonra yorumlamıştı ki “O zamandan bu yana başka bağlamlarda tekrar eden bir şekilde, onun önerisine itibar edilmedi, ama onun tahmin ettiği sonuçlar vuku buldu.” 1960’larda git-tikçe artarak, Birleşik Devletler, doların Bretton Woods sistemi altında belirlenen değerini korumak amacıyla, sermaye kontrollerine başvurdu. Bretton Woods’un sabit döviz kuru sistemi 1973 Mart’ında nihaî olarak çöktü.

“Para İşleri Değiştirir”

Miktar teorisinin kalbi para yaratımının fiyatların hareketini belirlediği fikridir. Friedman, tarihsel koşulların paranın bu bağlantıda nedensel bir faktör olduğunu öne sürdüğü örnekleri inceleyerek, teoriye empirik muhteva kazandırdı. Friedman ([1958] 1969: 172-3) iddia etti ki:

Belki de, ekonomik fenomenler içinde, para stoğundaki esaslı değişimler ile fiyat seviyesi arasındaki bağlantı kadar, çok kapsamlı bir koşullar dizisi için, böylesine çok kanıtla dayalı olan

14 Ayrıca bkz. “In Defence of Destabilizing Speculation,” 1960 Friedman (1969).

başka bir empirik düzenlilik yoktur... [F]iyatların ve para stoğunun birlikte hareket ettiği örnekler tarihin yüzlerce yılı için, yer kürenin her parçasındaki ülkeler için, ve parasal düzenlemelerin geniş bir çeşitliliği için kayıt altına alınmıştır...

1950'lerde, Friedman iktisadî dalgalanma süresince para, fiyatlar ve gelirin birbirleri ile bağlantılılıklarına dâir empirik çalışma ile meşgul oldu. Bu çalışmaya dayalı olarak, Keynesyen iktisadın bir eleştirisini ve parasal reformun pozitif bir programını geliştirdi. Yukarıda not edildiği gibi, Friedman, miktar teorisince vurgulanan, paranın gelir hızının, Keynesyenizmce vurgulanan, yatırım (otonom harcamalar) ve gelir arasındaki bağlantıdan tarihsel olarak daha istikrarlı olduğu şeklindeki kendi yaklaşımını empirik dayanaklar üstünde savundu.

1955'de, Friedman ve David Meiselman (1963) "The Relative Stability of Monetary Velocity and the Investment Multiplier in the United States, 1897–1958" (Birleşik Devletler'de Paranın Dolaşım Hızı ve Yatırım Çarpanının Göreceli İstikrarı, 1897–1958) adını alacak bir makale üstünde çalışmaya başladılar. Gelirin ve harcamalar ile paranın aynı dönemde gerçekleşen ve gecikmeli değerlerini ihtiva eden çok sayıda regresyon denklemlerini hesapladılar. Meiselman'ın regresyonları manuel olarak hesaplamak zorunda kalması nedeniyle, proje muazzam bir çabayı gerektirdi. Meiselman (ses kaydı, 20 Ağustos 1999) naklede ki, 1958 itibariyle net sonuçlara ulaşmıştı, ama hesaplamaları kontrol etmenin gerektirdiği zaman yüzünden, basımı 1963'e kadar ertelemek zorunda kaldılar. Friedman ve Meiselman para ve tüketim arasındaki korelasyonun, otonom bir harcama ölçümü (hükümet harcamasına ilâveten net özel yatırımlar) ile tüketim arasındaki korelasyonlardan daha yüksek olduğunu kanıtladı. Meiselman'ın ifadesiyle (ses kaydı, 20 Ağustos 1999) "Makale muazzam bir heyecan yaratmıştı."¹⁵

Daha sonra, Leonall Andersen ve Jerry Jordan (1968) St. Louis Fed'de benzer bir deney gerçekleştirdi. Onların regresyonları, hükümetin tam istihdama yönelik bir bütçe açığından ziyâde, paranın nominal çıktı ile daha yakından bağlantılı olduğunu gösterdi. Kendi sonuçlarının parasal politikanın önemini ve mâlî politikaların iktidarsızlığını kanıtladığını iddia ettiler. Friedman–Meiselman ve Andersen–Jordan çalışmasının Keynesçi reddedilişleri bu [Keynesçi] yazarların hesapladığı indirgenmiş formüllerin bir modeli test etmek için uygun olmadığı şeklindeki geçerli bir ekonometrik dayanağı yarattı. Bir modelden türetilmiş nihâî bir formülün hesaplanması gerekti. Bu tür işlevsel

15 Makalenin eleştirisinde kapsamlı bir literatür ortaya çıktı. Albert Ando ve Franco Modigliani tarafından verilen cevaplar nedeniyle, tartışma radyo istasyonları savaşı olarak adlandırıldı (AM'e karşı FM). Bkz. Hester (1964); Friedman–Meiselman'ın cevabı (1964); Ando ve Modigliani (1965); DePrano ve Meyer (1965); ve Friedman–Meiselman'ın cevabı (1965).

bir yöntem ile, regresyon denkleminin sağ taraf değişkenleri eksojen olabilir ve birisi nedensellik hakkında konuşabilir.¹⁶

Bununla birlikte, Friedman–Meiselman sonuçları iktisatçıları şaşkınlığa uğrattı ve önemli seviyede hayret yarattı. Keynesyenlerin kendi konumlarını desteklemek için çok az empirik delile sahip oldukları hususunu başarılı bir şekilde ileri sürdüler. Bu eleştiri büyük ölçekli ekonometrik modellerin geliştirilmesi için büyük bir müşevvik sağladı.

Birleşik Devletler’in Bir Parasal Tarihi: 1867–1960

Milton Friedman’ın en etkili eseri, Anna Schwartz ile birlikte yazılan, *A Monetary History of the United States, 1867–1960*’tu. Bu kitap, bir çok zaman döneminde, parasal istikrarsızlığın nominal gelir ve fiyatların hareketinden bağımsız olarak doğduğu iddiasını destekleyen tarihsel anlatımı sundu. Sonuç olarak, Friedman ve Schwartz, *post hoc ergo propter hoc*¹⁷ safsatasından sakınacak şekilde özenle inceledikleri empirik genelleştirmelerden nedensellik çıkarsayabilirlerdi. Friedman ve Schwartz ([1963] 1969: 220) yazdı ki:

Parasal gelirden para stoğunun uzun süreli büyüme oranındaki bir değişim tarafından üretilen uzun dönemli bir değişim, üretim artışının farklı bir oranından ziyade, esas itibarıyla farklı bir fiyat hareketinde yansıtılır; Para stoğu büyüme oranındaki daha kısa dönemli bir değişimin de üretim artışı oranında büyükçe bir tesir ifa etmeye muktedir olmasına karşın. Bu önermeler, kendisi hakkında detaylı bilgi sahibi olduğumuz, parasal büyüme oranında fark edilir değişimleri ihtiva eden bütün tarihsel dönemlerin yegâne anlaşılması kolay bir yorumunu sunar. Her yönüyle tatmin edici olan, önerilmiş başka bir yorumlamadan haberdar değiliz.

Son derece önemli şekilde, Friedman ve Schwartz para stoğundaki mutlak bir çöküşün inceledikleri bütün derin depresyonlara eşlik ettiğini belgeledi (1875–1878, 1892–1894, 1907–1908, 1920–21, 1929–1933, ve 1937–1938). Zaman zaman, olayların, politik baskıların, ve Fed’in para stoğu üzerindeki eylemlerinin tesiri tesadüfe bağlı idi, ki bu suretle, paranın sonuçlanan hareketi ancak bağımsız bir dengesizleştirici etki olarak görülebilirdi. Friedman ve Schwartz şu olayları detaylı bir şekilde incelediler: İç Savaş’ta Greenback’lerin basımına eşlik eden enflasyon ve 1870’lerde altın standardına dönüşe eşlik eden deflasyon; Serbest gümüş para basımı için dengesizleştirici popülist tahrir ve 1893’te bankalara hücum; 1890’lardaki altın keşiflerine eşlik eden enflasyon; Ve 1919 Güzü ile 1920 Yazı arasında Fed’in iskonto oranını % 4’ten % 7’ye artırımını takip eden ekonomik daralma ve deflasyon. Son va-

16 Temel itibarıyla, ilgili değişkenlerin hepsi birlikte belirlendiğinde, onların korelasyonları nedensellik hakkında hiçbir şey söylemez. Nedenselliği sınamak için, ekonomist bağımsız olarak belirlenmiş (eksojen) değişkenlere sahip bağlantıları regresyonun sağ tarafında göstermek zorundadır.

17 Yani, geçici takaddümden (geçici olarak bir vakadan önce ortaya çıkıştan) nedensellik çıkarsamak aldatıcıdır.

kıa hakkında Friedman (1960, 16) yazmıştır ki, “Sonuç fiyatlarda yaklaşık % 50’lik bir çöküşü, kaydedilen en hızlı olamasa da en hızlı düşüşlerden birisi, ve günümüze kadar kayıtlarımızdaki en şiddetli para stoğu düşüşü.”

Irvin Fisher ve Clark Warburton dâhil, başka iktisatçılar fiyatlar ve iktisadî dalgalanmaların parasal bir açıklamasını ileri sürdü idiyse de, Friedman ve Schwartz’ın argümanları daha ikna ediciydi, çünkü 1867’den 1960’a kadar bütün dönemi mantıklı hâle getiren bir açıklama sundular. Büyük Buhran, aşırı şiddetli olmasına rağmen, yine de özel bir vakia idi. İktisatçılar için yazılmış olmasına karşın, *A Monetary History*, Buhran’ın nedenine dâir görüşleri radikal şekilde değiştirmesi nedeniyle, 20. Yüzyıl’ın en tesirli kitaplarından birisi idi. Ekonomistler Buhran’ı piyasa başarısızlığının ve para politikasının bu başarısızlıkla başa çıkmak üzere yetersizliğinin kanıtı olarak yorumlamıştı. Onlar Hazine bonolarının sıfıra yakın kısa vadeli fâiz oranlarının, “gevşek” parasal politikanın ekonomiyi resesyondan çıkarmayacağı anlamına geldiğine inandılar.

Buna karşın, Friedman ve Schwartz, Buhran’ı serbest girişim sisteminin parasal politikayı boğan bir başarısızlığı olarak değil, ama daha doğrusu, Fed’in yanlış yönelimli eylemlerinin bir sonucu olarak açıkladı. Yaygın şekilde inanıldığı gibi, edilgen bir aktör olmaktan çok uzak şekilde, Fed hayli dengesizleştirici eylemler gerçekleştirdi. Örneğin, 1931 Güzü’nde Britanya altın standardını terk ettiğinde, Fed iskonto oranını % 1 ½’den % 3 ½’ye yükseltti, ki bu keskin daraltıcı bir hareketti.¹⁸ Bunun kadar yıkıcı olan Fed’in yapmadığı şeydi, yani para azalışını tersine çevirebilecek olan açık piyasa işlemlerini üstlenmek.

Doğal Oran Hipotezi ve Phillips Eğrisi

Friedman, 1930’ların deflasyonist parasal politikasına uyguladığı şekliyle neoklâsik iktisadın aynı yönlendirici ilkelerini 1970’lerin enflasyonist parasal politikasının analizine uyguladı. Yani, fiyatların hareketi parasal bir fenomendir, ve fiyat sistemi çalışır. İlk fikre muhteva kazandırmak için, Friedman refahın yalnızca reel değişkenlere bağlı olduğu varsayımı ile birleşik olarak, nominal ve reel değişkenler arasındaki miktar teorisi ayrımını çok dikkatli bir şekilde tatbik etti. Sonuç olarak, merkez bankası nominal para (parasal taban) üzerindeki kontrolünü bir manivela, ve halkın reel para ile ifade edilen, satın alım gücü için talebini ise fiyat seviyesini kontrol amaçlı bir manivela mesnedi olarak kullanabilir. Yine de, reel değişkenler seviyesini sistematik olarak kontrol edemez (doğal oran hipotezi).¹⁹

18 Kısa ve öz bir genel bakış için bkz. Friedman (1997).

19 Reel bir değişken –bir malın bir diğeri ile mübadele edildiği oran üzerinden– fiziksel bir miktar veya nispi bir fiyat-

Friedman'ın "enflasyon her zaman ve her yerde parasal bir fenomendir" şeklindeki meşhur ilkesi, özgün bir biçimde, para artışı seyri ile enflasyon arasındaki pozitif korelasyona işaret etti. Dur-Kalk²⁰ parasal politika döneminde, bu ilkenin ruhu Fed'in, sürekli veya dönemsel olarak yüksek işsizliğe başvurmaksızın, fiyat istikrarını koruyabileceği şekline dönüştü. Bu hipotez Friedman'ın işe yarar varsayımlarının ikisini birleştirdi: Fiyat sistemi çalışır ve fiyat seviyesi parasal bir fenomendir. Friedman ([1979] 1983: 202) hipotezi enflasyona son vermenin yalnızca işsizlikte bir geçici artışı gerektireceği şeklindeki implikasyon yoluyla ifade etti.

Friedman'ın işe yarar varsayımları günün makroekonomik modellerine meydan okudu. 1960'ların standart modelleri, Britanyalı ekonomist John R. Hicks'in Keynes'in *Genel Teori*'sindeki (1936) modelini netleştirmek amacıyla kullandığı, IS-LM aletini incelemiştir.²¹ Ekonomistler bu tür modelleri, belirli tam istihdam değerlerine dayalı zımnî sınırlamalar üstüne eklemeler yapmaksızın, parasal ve mâlî politikanın tesirlerini izah etmek amacıyla kullandılar. Onlar bunu fiyat sisteminin tam istihdamı temin etmek için yetersizce iş gördüğü varsayımına dayandırdılar. Müzmin şekilde, emek arzı emek talebini sözüm ona aşabildiği için, teşvik edici toplam talep politikaları üretimi artırabilir ve işsizliği düşürebilirdi. Ayrıca merkez bankası, eğer enflasyona müsamaha göstermeye hevesli ise, mütemadiyen işsizlik oranını düşürebilirdi. Kısacası bu modeller, reel gelir, reel fâiz oranı, ve işsizlik oranı gibi reel değişkenlerin benzersiz "doğal" (tam istihdam) değerlerini içermemişti.

Enflasyonu açıklamak üzere, Keynesçi modeller (yüksek) enflasyon ile (düşük) işsizlik arasındaki dâimî bir ters bağlantıyı sergileyen, empirik bir bağlantıyı içerdi. Bu bağlantı, Britanya'ya ait veriler üzerinde böyle bir ters bağlantının Britanyalı iktisatçı A. W. Phillips (1958) tarafından keşfinin ardından, "Phillips Eğrisi" adını aldı. Enflasyonun (bir reel değişken) işsizlik ile (bir nominal değişken) enflasyon arasındaki empirik bir bağlantıya dayalı olarak açıklanışı, enflasyonun kökenine dâir hâkim eklektik faktörler görüşünü yansıttı, yani, yekvücut bir parasal açıklamanın yokluğunu. % 4 işsizlik oranının tam istihdamı temsil ettiği şeklindeki dönemin yaygın varsayımı ima

tır. Nominal bir değişken dolar üzerinde gösterilen rakamlardır. Patinkin (1965) nominal-reel ayrımını makro modellere dâhil etme çabasını başlatmıştır. Onun modeli, yine de, Friedman'ın doğal oran hipotezini içermemiş, ama bunun yerine, toplam talep politikalarının işsizliği manipüle etmesine izin veren, emek piyasasındaki dengesizlik varsayımını elde tutmuştur.

20 Çevirenin notu; (Stop-Go Monetary Policy) Hükümetin seçim sonrası sıkı ekonomi politikası uygulamasından sonra, seçim dönemi yaklaştıkça ekonomik faaliyeti canlandırıcı politika izlemesine işaret eden tabir.

21 Bu modeller, reel çıktı ve reel fâiz oranını, reel çıktının otonom harcamalara eşit tasarrufları üretmek üzere, reel fâiz oranının reel para arzını reel para talebine eşitlemek üzere ayarlandığı piyasa dengesinin bir sonucu olarak, birlikte belirledi (sabit bir para stoğu ile fiyat seviyesi verili iken).

etti ki, % 4 oranının üzerindeki işsizlik oranında “toplam talep” enflasyonunun olmaması gerekir. % 4'ten daha fazla bir işsizlik oranıyla birlikte gerçekleşen enflasyon, şu hâlde “maliyet çekişli tür”de olmak zorundaydı.²² Şayet enflasyon, yüksek işsizlik ve enflasyonun aynı anda vuku bulması ile ifade edilen, maliyet çekişli enflasyon ise, politika yapıcılar enflasyonu ağırlaştırmaksızın teşvik edici politika eylemlerine girişebilirlerdi. Maliyet çekişli enflasyon ile mücadele etmenin uygun aracı firmaların fiyat belirleyici kararlarına hükümet müdahalesiydi (gelir politikaları).

A Program for Monetary Stability'de (Parasal İstikrar İçin Bir Program) Friedman (1960) aktivist toplam talep politikalarını “uzun ve değişken” zaman aralığı argümanı ile tenkit etti. Bu ise, ekonomik faaliyeti öngörme âcizliği ve politika eylemlerinin ekonomiye tesir edişindeki gecikmeler birleşiminin, şu an reel üretimi yönetim altına almak için alınan kararları dengesizleştirici hâle getirmesidir. Amerikan İktisat Topluluğu'na (American Economic Association) 1967 tarihli başkanlık konuşmasında, Friedman (1968) aktivist politika eleştirisini miktar teorisinin parasal tarafsızlık önerisine empirik muhteva kazandırarak geliştirdi. Bunu, işsizlik oranındaki değişimin enflasyon oranındaki değişimle değil, ama enflasyon ile beklenen enflasyon arasındaki farklılıkla bağlantılı olduğu şeklindeki hipotezi somutlaştıran kendi “beklentilere göre güçlendirilmiş” Phillips Eğrisi formülasyonu ile yaptı.

Friedman ([1968] 1969: 102–4) yazdı ki:

Phillips Eğrisi'nin, fiyatların ortalama değişim oranı ve bu yüzden de beklenen oranın nispeten istikrarlı olduğu, herhangi bir dönem için makul şekilde istikrarlı ve iyi tanımlanmış olması beklenebilir... Fiyat değişimi ortalama oranı daha yüksek oldukça, eğrinin seviyesi yüksek olmaya meyledecektir. Fiyat değişim oranının önemli seviyede değişim gösterdiği dönemler ve ülkeler için Phillips Eğrisi yeterince iyi belirlenemeyecektir... [Enflasyon ve işsizlik arasında] dâimî bir alış veriş yoktur. Geçici alışveriş enflasyonun kendisinden değil, ama tahmin edilmemiş enflasyondan doğar.

Parasal politikanın reel değişkenleri sistematik olarak tesir altına alamayacağı şeklindeki Friedman'ın hipotezi “doğal oran hipotezi” adını aldı.²³ Onun “beklentilerle güçlendirilmiş” Phillips Eğrisi'ne dayalı özel formülasyonu aynı zamanda hızlandırmacı (accelerationist) hipotez olarak bilinir hâle geldi: İşsizlik oranını bir hedefleme girişi, Fed'in işsizlik hedefini çok düşük veya çok fazla belirleyip belirlemeyişine bağlı olarak, gittikçe hızlanan enflasyona ya da deflasyona yol açacaktır. Daha güncel bir terminolojiyi kullanırsak, merkez bankası ekonominin reel ticarî dalgalanma çekirdeği tarafından belir-

22 Samuelson ve Solow (“Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy,” içinde 1960, Stiglitz 1966) bu çizgiler üzerindeki ilk analiz türünü geliştirmiştir.

23 Bkz. Friedman (1977) ve Lucas (1996).

lenen değişkenlerin değerlerini önceden kestirilebilir surette kontrol edemez, yani, ekonomi parasal tarafsızlıklardan mahrumdur.

Keynesyenler miktar teorisini “uzun vadede” paranın yansız olduğu önermesi olarak anladılar. Miktar teorisini, bütün fiyatlar ve paradaki eşit orantılı yükselişin reel değişkenleri değişmemiş bıraktığı şeklindeki, “uzun vadeli” homojenlik ilkesinden biraz daha fazlası olarak düşündüler (Samuelson ve Solow, [1960] 1966: 1, 337). Politikayı bir kısa vadeler ardışıklığı ile yapıyor olarak düşündükleri için, makroekonomik istikrarlılaştırma modellerinde parasal yansızlığı inşa etmek için çok az ihtiyaç görüldü. Beklentilere göre güçlendirilmiş Phillips Eğrisi’nde cisimleştirildiği hâliyle doğal oran hipotezi, uzun vade ve kısa vade arasındaki ayrıma muhteva kazandırmak suretiyle, paranın yansızlığına dâir miktar teorisi varsayımına özel empirik bir muhteva sundu. Uzun vade halkın, daha yüksek bir enflasyon oranına karşılık olarak, kendi beklentilerini ayarlaması için gerekli zaman aralıkları hâline geldi. Ve, Friedman’ın iddia ettiği gibi, halkın beklentilerinin intibak hızı parasal çevreye dayalıdır. “[G]üney Amerika ülkelerinde, bütün bir intibak süreci muazzam seviyede hızlandırılmıştır” ([1968] 1969: 105).

Friedman’ın beklentilere göre güçlendirilmiş Phillips Eğrisi’ne sahip doğal oran hipotezi formülasyonu sınanabilir implikasyonları üretti. Özellikle, enflasyon ve işsizlik arasındaki Phillips Eğrisi bağlantısı, enflasyon eğilimi yükseldikçe ve beklenen enflasyon yukarıya doğru intibak ettikçe, yükselir. Sonuç olarak, daha yüksek enflasyon daha düşük işsizlik üretmez. Friedman, Phillips Eğrisi tarafından özetlenen enflasyon ve işsizlik arasındaki gözlemlenen ters bağlantı için bir açıklama önerdi. Bu açıklama, ters bağlantının sürekli enflasyona yanıt olarak ortadan kayboluşunu ima etti. Birleşik Devletler’in 1970’lerdeki stagflasyonu bu öngörüğü geçerli kıldı. Friedman ayrıca kısa vadeli değiş tokuşun dahi, enflasyon değişkenliği arttıkça, ortadan kaybolmaya eğilim göstereceğini tahmin etti. Bu tahmin ülkeler için yapılan çalışmalardan destek buldu.²⁴ Nihayet, Friedman ([1973] 1975) ücret ve fiyat kontrollerinin enflasyonu kontrol altına almaktaki başarısızlığını öngördü.²⁵

24 Bkz. Lucas, “Some International Evidence on Output–Inflation Tradeoffs,” 1973, Lucas (1981).

25 Friedman’ın iktisada katkılarında birisi hipotezleri daha ileri seviyede teorik yeniliği teşvik edecek surette formüle etmekte. Muth (1960) “rasyonel beklentiler” fikrini Friedman’ın gecikmeli gelir üstüne üstel ağırlıkları dâimî gelir için bir vekil olarak kullanımının optimalliğine hitap etmek üzere tatbik etti. Lucas, Friedman’ın Keynesyen Phillips Eğrisi eleştirisini iki çok önemli makalede şekillendirdi. Friedman’ın “beklentilere göre güçlendirilmiş” Phillips Eğrisi’nin “doğal oran–rasyonel beklentiler” formülasyonunda, Lucas ([1972] 1981) Muth’un rasyonel beklentiler fikrini makroekonomiyeye uyguladı. Bunu, Friedman’ın beklentilere göre güçlendirilmiş Phillips Eğrisi formülasyonunun “hızlandırmacı” veçhesine hitap etmek amacıyla yaptı. Lucas not etti ki, rasyonel beklentilerle birlikte, hızlanan para artışı dahi işsizliği azaltmaz, çünkü halk bu hızlandırmayı tahmin edecektir. Yani, eğer enflasyonu mütemadiyen yükseltmeye razı ise, Fed sürekli olarak işsizliği düşürebilir mi? Lucas ([1976] 1981) ayrıca Friedman’ın Phillips Eğrisi eleştirisini, geçmiş belirli bir parasal politikaya dayalı bir “indirgenmiş form” bağlantısı olarak genelleştirdi. Bu form, Keynesyenler tarafından

Paranın Optimal Miktarı

Keynesyen Phillips Eğrisi eleştirisine ilâveten, Friedman ([1969] 1969) ayrıca pür para teorisine de bir katkıda bulundu. İşaret etti ki, insanlar, fiyat seviyesindeki azaltımlar ile, maliyetsiz şekilde para bakiyeleri yaratabilir. Yine de, reel para bakiyeleri yaratmak maliyetsiz iken, bireyler bu bakiyeleri tutmanın nominal fâiz oranına eşit alternatif bir maliyetini görürler. Bu nedenle, sosyal bakımdan optimal olandan daha az reel para bakiyeleri tutarlar. Friedman argümanı bir dışsallık tabirince öne sürdü. Bir bireyin ek bir dolar satın alma gücü edinme çabası fiyat seviyesini düşürecektir. Birey, diğer para tutucuların kazandığı, sonuç olarak doğan sermaye kazançlarından faydalanmadığı için, satın alım gücünün sosyal bakımdan optimal miktarını elde tutmaz.

Para artışını reel sermaye getiri oranına eşit büyüklükte bir deflasyona neden olan bir oranda belirlemek suretiyle, merkez bankası para tutmanın getirisini bono tutmanın getirisine eşitleyebilir. Bu deflasyon oranında, nominal fâiz oranı sıfırdır. Friedman (1969: 34) yazdı ki, “Paranın optimum miktarı için bizim nihaî kuralımız, optimum miktarın nominal fâiz oranını sıfıra eşitleyen bir fiyat deflasyonu oranı ile elde edilebilecek olmasıdır.”²⁶

Dur-Kalk Para Politikası ve Enflasyon

Fed tarafından 1960'ların ortalarında ekonomiyi yönetmek amaçlı çabanın bir sonucu olarak, para artışı yükselen bir hat üzerinde düzensizce dalgalanmaya başladı. Friedman tutarlı bir şekilde sonuçları tahmin etti. Örneğin, 1964'teki Patman Oturumu'nda, Friedman (ABD Kongresi, 1964: 1, 138) not etti ki, “[Söz konusu] bu doksan yıllık süre boyunca, geniş anlamıyla para stoğunun, geçmiş 15 aydaki kadar hızla büyüüp, bir buçuk yılın ardından göze çarpan bir fiyat artışı ile eşlik veya takip edilmediği bir örnek yoktur.” Söz konusu vakıada, TFE enflasyonu 1964'teki % 1,3'ten 1966'da % 3,6'ya yükselerek, neredeyse üç kat arttı.

Friedman kendi fikirlerine, 1960'ların ve 1970'lerin olaylarını monetaristleri Keynesyen fikirlerden ayrılmaya muktedir tecrübeler olarak yorumlayarak, güç kazandırdı. İddia etti ki, 1960'lar, bütçe açığının, paradan bağımsız olarak, üretim üstünde bir tesir ifa edip etmediğini ayırt etmek için gerekli olan kontrollü deneyleri sağladı. 1966'da, Friedman parasal politikanın sıkı,

varsayılan, parasal politikadaki değişimlere karşı tepkisiz bir “yapısal bağlantı”ya karşıtı. Daha ileri bir tartışma için bkz. Sargent (1987).

²⁶ Bu makalede, son kısmın başlığında gösterildiği gibi (“A Final Schizophrenic Note,”) Friedman (1969) bu kuralı politikaya uygulanabilir bir kılavuz olarak tasarlamaz.

mâlî politikanın genişlemeci olduğunu savundu. Ekonomi, Keynesyenlerin değil ama Friedman'ın tahmin ettiği gibi, 1967'de yavaşladı. 1968'de durum tersine döndü. 1968 ek vergileri nedeniyle, mâlî politika sıkıydı ve parasal politika gevşekti. Ekonomi 1968 ve 1969'un ilk aylarında aşırı ısınmış hâle geldi. Friedman (1970, 20) yazdı ki:

1968 Yazı'nda... Kongre gelir üstüne ek bir % 10 vergiyi yasalaştırdı... Mâlî politikanın fazlasıyla sıkı ve parasal politikanın fazlasıyla gevşek olduğu güzel bir kontrollü tecrübeye sahiptik... İki tahmin dizisi arasında bir tezat vardı. Keynesyenler... ek verginin en geç 1969'un ilk yarısında keskin bir yavaşlamayı meydana çıkaracağını iddia ettiler, hâlbuki monetaristler para miktarındaki hızlı artışın mâlî tesirleri dengelemekten daha fazlasını yapacağını, öyle ki 1969'un ilk yarısında aralıksız enflasyonist bir şişme olacağını iddia ettiler... [M]onetaristler haklı çıktı.

15 Ağustos 1971'de, Başkan Nixon ücret ve fiyat kontrollerini dayattı. Friedman ([1971] 1972) bu kontrollerin nihaî başarısızlığını öngördü: "Yaygın vatanperverliğe ilâveten, 300.000 gönüllü tarafından desteklenen 60.000 bürokrat dahi, II. Dünya Savaşı süresince, milyonlarca insanın, kendi bireysel adalet anlayışları ile çelişki teşkil eden, fiyat ve ücret kontrollerinin çevresinden dolaşma yollarını bulma amaçlı yaratıcılığı ile başa çıkamamıştır. Şimdi ki derme çatma fiyat dondurma kararı daha da az başarılı olacaktır." Friedman ([1971] 1972) Fed'in enflasyonist parasal politikası yoluyla kontrollerin çöküşüne neden olacağını tahmin etti ve başarılı bir şekilde enflasyonun yeniden canlanacağı tarihi öngördü: "Yeni ekonomik politikanın en ciddî potansiyel tehlikesi, fiyat kontrolleri örtüsü altında, enflasyoncu baskıların birikmesi, kontrollerin çökmesi, muhtemelen 1973 yılı içinde, enflasyonun yeniden patlak vermesi, ve reaksiyonun şiddetli bir durgunluğu üretmesidir. Bu dur-kalk ardıllığı... hayli muhtemeldir."

Bir kez daha, 1970'lerin sonlarına doğru, Friedman ([1977] 1983) yükselen enflasyonu doğru tahmin etti:

Bir kez daha, enflasyondan doğan bir durgunluğun bedelini ödemekteyiz, ve bir kez daha, bedeli boşa harcama sürecindeyiz... [Enflasyon] yukarıya doğru yürüyüşüne kaldığı yerden devam edecek, yönetimin öngördüğü "ılımlı" % 6'ya değil, ama en azından birkaç puan daha yüksek ve, muhtemelen 1978 ya da 1979 itibarıyla, tekrar çift haneli rakamlara doğru. Enflasyonun bir tane ve sadece bir tane temel nedeni vardır: Para miktarındaki artışın çok yüksek bir oranı.

Keyfî Yönetime Karşı Kurallar

Friedman, makalesi "Should There Be an Independent Monetary Authority?"de (Bağımsız Bir Para Otoritesi Olmalı mı?) keyfî takdirden ziyâde bir kural ile politika işletimi için genel bir gerekçe yazdı. Önce, keyfî politika uygulanımı için standart argümanı tekrar ifade etti. Daha sonra, ifade hürriyetinin kullanımını üstüne vakalar üzerinden oy kullanımını örneğini kullanarak, Friedman

(1962a: 239, 241) bir kuralın beklentileri nasıl arzulanan yönde şekillendirebileceğini vurgulayan bir reddiyeyi önerdi:

Her ne zaman herhangi birisi para üstünde kontrol için yasal bir kuralın arzu edilirliliğini öne sürse, basma kalıp cevap şudur: Parasal otoritenin ellerini bu şekilde bağlamak çok az anlama sahiptir, çünkü otorite, eğer isterse kuralın yapılmasını gerektirdiği şeyi kendi iradesi ile dâima yapabilir, ve ilâveten, başka seçeneklere de sahiptir; Bu yüzden, denir ki, "kesinlikle" otorite kuraldan daha iyisini yapabilir.

Şayet bir genel kural bir grup durum için bir paket olarak kabul edilirse, bu kuralın mevcudiyeti, insanların tutum ve beklentileri üzerinde, tamı tamına aynı politikanın bir dizi farklı durum için keyfi olarak kabulünden dahi doğmayacak olan, hayırlı tesirlere sahiptir.

Dâimî Gelir Hipotezi

Bir bireyin tüketiminin cârî gelirden ziyâde uzun vadeli gelir beklentileri veya servete dayalı olduğu fikri uzun bir süredir ortalıkta dolaşıyordu. Friedman (1957, ix) bilhassa Margaret Reid'in dâimî gelir ölçümüne dâir fikirlerini kabul eder. Friedman'ın katkısı, bu genel fikirlere, onları tüketime ait bir dizi (kesit ve zaman serisi) veriyi izaha muktedir bir şekilde ifade etmek suretiyle, empirik muhteva kazandırmasıydı.

Friedman (1957, bölüm 2) (yetenekleri, tercihleri, ve fâiz oranı veri iken) bir bireyin tüketimini zaman üstünde nasıl dağıttığını modellemek üzere Irving Fisher'in (1907, 1930) analitik çerçevesini kullandı. Fâiz oranı, bir hane halkının geliri bir zaman döneminden diğerine önemli ölçüde değişse bile... harcama akımlarını düzleme/dengeleme isteğini ayarlayan, kaynakların dönemler arası fiyatıdır (Friedman, 1957: 7). Friedman'ın dâimî gelir hipotezi formülasyonu onu, modern makroekonomi için temel olan, optimize edici çerçevenin gelişiminde bir öncü hâline getirdi.

Friedman, Fisher'in çerçevesine, kendisinin ilk çalışmalarından *Income From Independent Professional Practice*'ten aldığı bir fikir olan, geliri bağlantılandırılmamış (uncorrelated) dâimî ve geçici bileşenlerden mürekkep şekilde modellemek suretiyle empirik muhteva kazandı. Friedman'ın dâimî gelir hipotezine göre, bir bireyin tüketimi sadece gelirin dâimî olan kısmına dayalıdır. Friedman ayrıca bireylerin gelecek beklentilerini kendi geçmiş gelirlerinin geometrik olarak ağırlıklandırılmış bir ortalaması olarak biçimlendirdikleri hipotezini kullandı.

A Theory of the Consumption Function'da (Bir Tüketim Fonksiyonu Teorisi), Friedman (1957) tasarruf oranının gelir ve tüketim kesit verisi ile ölçüldüğünde neden yükseldiğini, fakat zaman serisi ile ölçüldüğünde ise neden sabit kaldığını açıklamak üzere tek bir teoriyi kullandı. İddia etti ki, aile bütçe incelemeleri gelir yükseldikçe tasarrufları gelirin bir parçası olarak artıyor göste-

rir, çünkü ölçülen gelir geçici geliri içermektedir. Düşük ölçülen gelire sahip bazı aileler verili bir yıl içinde geçici olarak düşük gelirleri tecrübe ederler, böylece tüketimlerini nispeten yüksek bir seviyede devam ettirirler. Ve geçici olarak yüksek ölçülen gelire sahip ailelerde ise bunun tersi söz konusudur. Netice itibariyle, tasarruf oranı gelirle birlikte artıyor görünür. Bununla birlikte, toplam veri, gelir önemli seviyede yükseldikçe, gelirin bir parçası olarak tasarrufları yaklaşık olarak 0,9 civarında sabit kalıyor gösterir. Geçici gelir bu vakıda ortalama ölçüyü bulduğu için, tasarruf oranının ölçümünü saptırmaz.

Serbest Piyasalar

Friedman serbest piyasaları yorulmaksızın ve her tartışma ortamında savundu. Adam Smith gibi, piyasaların ve fiyat sisteminin nasıl olup da bireylerin kendi koşullarını iyileştirmek amaçlı çabalarını genel refahı iyileştirecek şekilde yönlendirdiğini izah etti. Friedman, Savaş sonrası dönem boyunca, başka herhangi birisinden daha fazla, entelektüel fikir birliğini, yükselen bir yaşam standardının merkezî planlamaya dayalı olduğu inancından serbest piyasalara dayalı olduğu inancına doğru yöneltti.

Friedman halkın piyasaların işleyişine dâir anlayışını kendisinin sorunları çözmek amaçlı serbest piyasa önerileri vasıtasıyla geliştirdi. Onun bu nitelikteki önerilerinin ilk derlemesi *Capitalism and Freedom*'da (Kapitalizm ve Özgürlük) ortaya çıktı (Friedman, 1962b). Friedman'ın önerilerinin pek çoğu, kaçınılmaz şekilde tartışmalı olsa da, semere vermiştir. Örnekler çıpalı döviz kurları yerine esnek kurlar, 1970'lerin enerji üstüne fiyat kontrollerinin ilgası, gönüllü bir ordu, ve hükümet bonoları için açık artırmalardır. Tekliflerinin bazıları kısmî başarı yakalamıştır. Örnekler tefeci yasalarının ilgası, tek oranlı bir vergi (1986 vergi reformu), serbest ticaret, vergi düzenlemesinin enflasyona göre endekslenmesi (1981 vergi değişiklikleri), (Kazanılmış Gelir Vergi Kredisi Şeklinde) negatif gelir vergisi, ve (ruhsatlı okullar şeklinde) kupon uygulamasıdır. Tekliflerinin bazıları başarısızlıkla karşılaştı ama faydalı tartışmaları teşvik etmektedir. Örnekler uyuşturucuların yasal hâle getirilmesi ve birinci sınıf mektup dağıtımını üstündeki posta tekelinin kaldırılmasıdır.

Friedman'ın serbest piyasalar savunusunu kısaca incelemenin bir yolu yoktur. Çok sayıda örneğin arasından bir tanesi kâfi gelmelidir. Kongre ifadesinde, Friedman (ABD Kongresi, 1964: 1, 148-51) bir milletvekili ile tefecilik kısıtlamaları üzerine aşağıdaki tartışmayı yapmıştır:

Vanik: Fâiz oranlarını yalnızca ulusal tefecilik kanunlarının tesisi ile istikrarlı hâle getirmenin başka bir yolu var mı?... [B]u fiyat kontrolü değil ki... Bizzat manevî mirasımıza uygun düşer.

Friedman: İnaniyorum ki, bu bir fiyat kontrolüdür.

Vanik: Ama ahlâkta köklere sahiptir.

Friedman: Hayır, Jeremy Bentham'ın boş yere yazmadığını ümit ediyorum.

Vanik: Fâiz oranları ile insan edebi arasında bir bağlantı yok mu?

Friedman: Fâiz oranlarının serbestçe hareket ettiği bir piyasa ile insan edebi arasında bir bağlantı olabilir... Bu kanaati destekleyecek, böyle bir kısıtlamanın bu bağlantıyı azaltacağına dâir, epeyce kanıt olduğuna inanıyorum... Bir ülkede bir tefecilik yasası uyguladığınızda, gerçekleşen şey, ödünç paraya en çok ihtiyaç duyan borçlanıcıların bu ödünçleri çok daha yüksek fâiz oranları ile almaya yönlendirilmeleridir, ki bu durumun aksinde onlar, bir kara borsayı gözden geçirerek, daha az fâiz ödemesi yapmak durumunda kalabilirler.

Vanik: Bir tefecilik kanunu paranın maliyetini istikrara kavuşturma tesirinde değil midir...?

Friedman: Hayır, onun tek tesiri ödünçleri erişilmez kılmaktır. Fiyat kontrolünü genel olarak dikkate alınız. Fiyat kontrolünün tesiri, şayet fiyatı çok düşük belirlerseniz, bir kıtlık yaratmaktadır. Eğer ödünç verilebilir kaynakların bir kıtlığını yaratmak istiyorsanız, fâiz oranlarına piyasa fiyat seviyesinin altında kalan bir tavan koyunuz, ve sonrasında kesinlikle bu kıtlığı yaratmış olursunuz.

Vanik: Bütün iş ekonomisi ile ilgili, ekonominin yolunda gideceği ve büyüyeceği ile ilgili, yüksek fâiz oranlarının ona dayatacağı engelleme olmaksızın.

Friedman: Yüksek fâiz oranlarının bir engel olduğuna dâir kanıt bize söyleyip söylemeyeceğinizi merak ediyorum?

Vanik: Pekâlâ, ben soruları cevaplamak için burada değilim... Şimdi, para arzının fazlalığı veya en azından yeterliliğini savunuyorsunuz ama bu para arzının... makul bir bedelle erişilebilir olduğuna dâir bize hiçbir teminat vermiyorsunuz... Para... başka her şeyden farklıdır –bu buğday değil. Bu ekmeğe değil ki.

Friedman: ...[B]ir serbest piyasada, fiyatlar yükselir çünkü talepte bir artış vardır. Şayet insanlar... daha çok buğday veya daha çok et almak isterse ve bu fiyatı yükseltirse, şu hâlde böyle bir fiyat yüksekliği iyi bir şeydir çünkü üretimi talebi karşılamak amacıyla teşvik eder, ve aynı şey ödünç piyasasında da doğrudur... Yapmak istediğim ikinci yorum, tartışmamızdaki zorluklardan birisinin “para” kelimesinin iki hayli farklı anlamdaki kullanımı olmasıdır. Bir anlamda, “para”yı cebimizde dolaştırdığımız yeşil kâğıt veya bankalardaki mevduat anlamına gelmek üzere kullanırız. Başka bir anlamda, “para”yı para piyasasına işaret ettiğimizdeki gibi, “kredi” anlamına gelmek üzere kullanırız. Şimdi, “para” ve “kredi” aynı şeyler değildir. Parasal politika paranın miktarıyla ilgileniyor olmalıdır, kredi piyasasıyla değil. “Para” ve “kredi” arasındaki bu karışıklık uzun bir geçmişe sahiptir, ve parasal yönetimdeki önemli bir güçlük kaynağı olmaktadır.

Sonuç Niteliğinde Değerlendirme

Toplumlar paylaşılan bir kimlik hissini geçmişin çarpıcı olaylarını yorumlama tarzları ile geliştirir. Tarihsel olayların yorumlanması fikirleri gerektirir –entelektüellerin mesleğindeki depo mallarını. Milton Friedman, Büyük Buhran'a dâir görüşlerin yeniden belirlenişi ve 1960'ların ortalarından 1980'lerin ilk yıllarına dek Büyük Enflasyon'a dâir günümüz görüşlerinin şekillenmesindeki fikirlerinin tesiri nedeniyle, 20. Yüzyıl'ın en etkili entelektüellerinden birisi oldu. Büyük Buhran kapitalist sistemin bir başarısızlığını değil, ama daha doğrusu ABD parasal kurumlarındaki bir çöküşü temsil etti.

1965'ten sonraki on beş yılın ekonomik istikrarsızlığı ve yükselen enflasyonu parasal politikanın dur-kalk niteliğini temsil etti.

Friedman'ın bir ekonomist olarak başarısı için önemli bir neden onun teorisyen ve empirisyen entelektüel özelliklerini birleştirmesiydi. Teorisyenler tündengelim yöntemiyle düşünürler ve çevrelerindeki dünyayı birkaç soyutlamaya dayalı olarak anlamaya çalışırlar. Empirisyenler tümevarım yöntemiyle düşünürler ve çevrelerindeki dünyayı empirik düzenliliklerin keşfi yoluyla anlamaya çalışırlar. Friedman her iki özelliğe de sahip oldu. Friedman'ın teorik mizacı neoklâsik iktisadın mantığına yönelik cezb edilişinde aşikâr hâle geldi. Aynı zamanda, Friedman kendisini sınanabilir implikasyonlara sahip hipotezleri formüle etmeye katı bir şekilde zorladı.

1950 itibarıyla, Friedman bütün meslekî yaşamına kılavuzluk eden iki işe yarar hipotezi benimsedi. İlk olarak, merkez bankaları enflasyon, deflasyon, ve büyük durgunluklardan sorumludur. İkincisi, fiyat sistemi kaynakları tahsis etmek ve makroekonomik istikrarı sürdürmek üzere yeterince iyi çalışır. 1950'den sonraki çeyrek yüzyıl boyunca, iktisat mesleği içindeki görüş birliği bu fikirlere karşı muhasım kaldı. İlk ilkenin zaferinin bir işareti, FOMC başkanını Paul Volcker'ın Fed'i enflasyonun kontrol edilmesi taahhüdüne bağladığı zaman, Ekim 1979'da belirdi. İkinci ilkenin bir işareti, Berlin Duvarı devrildiğinde, 1989 Güzü'nde belirdi.

Friedman yorulmak bilmez şekilde neoklâsik iktisadın analitik teçhizatını dünyayı anlamak amacıyla kullandı. Fikirleri ve kanıtları, bilgili bir halkın dünyayı anladığı yöntemi değiştirmek üzere kullandığı içindir ki, 20. Yüzyıl'ın büyük entelektüellerinden biriydi. Friedman, rekabetçi piyasaların nasıl olup da bireysel hürriyet ile birleşerek, daha iyi bireysel refaha ve toplumun gönencine yol açtığına dâir kavrayışı sayesinde ki, Adam Smith'in gerçek bir mirasçısı idi.

Kaynaklar

- Ackley, Gardner. 1961. *Macroeconomic Theory*. New York: The Macmillan Company.
- Andersen, Leonall C., ve Jerry L. Jordan. 1968. "Monetary and Fiscal Actions: A Test of Their Relative Importance in Economic Stabilization." *Federal Reserve Bank of St. Louis Review* (Kasım): 11–24.
- Anderson, T.W., ve Milton Friedman. 1960. "A Limitation of the Optimum Property of the Sequential Probability Ratio Test." *Contributions to Probability and Statistics* içinde, Der. I. Oklin, et al. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Ando, Albert, ve Franco Modigliani. 1965. "The Relative Stability of Monetary Velocity and the Investment Multiplier." *The American Economic Review* 55 (4): 693–728.

- Brunner, Karl. 1968. "The Role of Money and Monetary Policy." *Federal Reserve Bank of St. Louis Review* 50 (Temmuz): 9–24.
- Burton, John. 1981. "Positively Milton Friedman." *Twelve Contemporary Economists* içinde, Der. J. R. Shackleton ve Gareth Locksley. New York: John Wiley and Sons.
- Carlstrom, Charles T., ve Timothy S. Fuerst. 2006. "Milton Friedman, Teacher, 1912–2006." *Federal Reserve Bank of Cleveland Economic Commentary* (Aralık).
- DePrano, Michael, ve Thomas Mayer. 1965. "Tests of the Relative Importance of Autonomous Expenditure and Money." *The American Economic Review* 55 (4): 729–52.
- Fisher, Irving. 1907. *The Rate of Interest*. New York: The Macmillan Company.
- 1930. *The Theory of Interest*. New York: The Macmillan Company.
- Friedman, Milton. 1937. "The Use of Ranks to Avoid the Assumption of Normality Implicit in the Analysis of Variance." *Journal of the American Statistical Association* 32 (200): 675–701.
- "Milton Friedman to Hubert F. Havlik", 19 Aralık 1950. *Flexible Exchange Rates as a Solution to the German Exchange Crisis* içinde, Stanford, CA: Friedman Papers, Hoover Library.
- 1953. "The Methodology of Positive Economics" [1953]; "A Monetary and Fiscal Framework for Economic Stability" [1948]; "The Case for Flexible Exchange Rates" [1953]. *Essays in Positive Economics* içinde, Der. Milton Friedman. Şikago: The University of Chicago Press.
- 1956. "The Quantity Theory of Money—A Restatement." *Studies in the Quantity Theory of Money*. içinde, Der. Milton Friedman. Şikago: The University of Chicago Press: 3–21.
- 1957. *A Theory of the Consumption Function*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- 1960. *A Program for Monetary Stability*. New York: Fordham University Press.
- 1962a. "Should There Be an Independent Monetary Authority?" *In Search of A Monetary Constitution* içinde, Der. Leland B. Yeager. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- 1962b. *Capitalism and Freedom*. Şikago: The University of Chicago Press.
- 1968. "Inflation: Causes and Consequences" [1963]; "Why the American Economy is Depression-Proof" [1954]. *Dollars and Deficits*. içinde, Der. Milton Friedman. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- 1969. "The Optimum Quantity of Money" [1969]; "The Role of Monetary Policy" [1968]; "Price, Income, and Monetary Changes in Three Wartime Periods" [1952]; "The Supply of Money and Changes in Prices and Output" [1958]; "Money and Business Cycles" [1963]; "In Defense of Destabilizing Speculation" [1960]. *The Optimum Quantity of Money and Other Essays*. içinde, Der. Milton Friedman. Şikago: Aldine Publishing Company.
- 1970. *The Counter-Revolution in Monetary Theory*. Londra: The Institute of Economic Affairs.
- [1971] 1972. *An Economist's Protest: Columns in Political Economy*. Glen Ridge, NJ: Thomas Horton and Company.
- 1974a. "A Theoretical Framework for Monetary Analysis." *Milton Friedman's Mo-*

- netary Framework: A Debate with His Critics* içinde, Der. Robert J. Gordon. Şikago: The University of Chicago Press.
- 1974b. "Schools at Chicago." *University of Chicago Magazine* (Güz): 11–16.
- 1975. "Introduction: Playboy Interview" [Şubat 1973]. *There's No Such Thing as a Free Lunch*. LaSalle, IL: Open Court, 1975.
- 1976. *Price Theory*. Şikago: Aldine Publishing Company.
- 1977. "Nobel Lecture: Inflation and Unemployment." *Journal of Political Economy* 85 (3): 451–72.
- 1983. "Why Inflation Persists" [1977]; "Inflation and Jobs." [1979] *Bright Promises, Dismal Performance: An Economist's Protest* içinde, Der. William R. Allen. New York: Harcourt, Brace, Jovanovich.
- 1986. "Milton Friedman." *Lives of the Laureates*, Der. William Breit ve Roger W. Spencer. Cambridge, MA: The MIT Press.
- 1988. "Market Mechanisms and Central Economic Planning." *Ideas, Their Origins, and Their Consequences* içinde, Der. G. Warren Nutter. Washington, D.C.: American Enterprise Institute for Public Policy Research: 27–46.
- 1997. "John Maynard Keynes." *Federal Reserve Bank of Richmond Economic Quarterly* 83 (2): 1–23.
- Friedman, Milton, ve Walter W. Heller. 1969. *Monetary vs. Fiscal Policy*. New York: W. W. Norton.
- Friedman, Milton, ve Simon Kuznets. 1945. *Income from Independent Professional Practice*. New York: National Bureau of Economic Research.
- Friedman, Milton, ve David Meiselman. 1963. "The Relative Stability of Monetary Velocity and the Investment Multiplier in the United States, 1897–1958." *Commission on Money and Credit: Stabilization Policies* içinde, Englewood Cliffs, NJ: Prentice–Hall: 165–268.
- Friedman, Milton, ve David Meiselman. 1964. "Reply to Donald Hester." *Review of Economics and Statistics* 46 (4): 369–76.
- Friedman, Milton, ve David Meiselman. 1965. "Reply to Ando and Modigliani and to DePrano and Mayer." *The American Economic Review* 55 (4): 753–85.
- Friedman, Milton, ve L. J. Savage. 1948. "The Utility Analysis of Choices Involving Risk." *The Journal of Political Economy* 56 (4): 279–304.
- Friedman, Milton, ve Anna J. Schwartz. 1963. *A Monetary History of the United States, 1867–1960*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- 1970. *Monetary Statistics of the United States*. New York: National Bureau of Economic Research.
- 1982. *Monetary Trends in the United States and the United Kingdom*. Şikago: University of Chicago Press.
- Friedman, Milton, ve George Stigler. 1946. *Roofs of Ceilings? The Current Housing Problem*. Irvington-on-Hudson, N.Y.: Foundation for Economic Education.
- Friedman, Rose. 1976. "Milton Friedman: Husband and Colleague." 1–6. Kısımlar. *The Oriental Economist* Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül, ve Ekim.
- Hall, R. L., ve C. J. Hitch. 1939. "Price Theory and Business Behavior." *Oxford Economic Papers* No. 2 (Mayıs): 12–45.

- Hansen, Alvin H. 1941. *Fiscal Policy and Business Cycles*. New York: W. W. Norton.
- Hester, Donald D. 1964. "Keynes and the Quantity Theory: A Comment on the Friedman-Meiselman CMC Paper." *Review of Economics and Statistics* 46 (4): 364-8.
- Hetzl, Robert L. 1997. "Friedman, Milton." *An Encyclopedia of Keynesian Economics* içinde, Der. Thomas Cate. Cheltenham, UK: Edward Elgar: 191-4.
- "Remembering Milton Friedman: The Power of Markets." *Richmond Times-Dispatch*, 29 Kasım 2006, A13.
- Humphrey, Thomas M., ve Robert E. Keleher. 1982. *The Monetary Approach to the Balance of Payments, Exchange Rates, and World Inflation*. New York: Praeger Publishers.
- Keynes, John Maynard. 1924. *A Tract on Monetary Reform*. Londra: Macmillan.
- 1936. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Londra: Macmillan.
- Laidler, David. 2005. "Milton Friedman and the Evolution of Macroeconomics." *Royal Bank Financial Group, Economic Policy Research Institute Working Paper # 2005-11*, Londra, Canada, Dept. of Economics, University of Western Ontario.
- Yakında yayınlanacak. "Milton Friedman—A Brief Obituary." *European Journal of the History of Economic Thought* 14 (2) (Haziran).
- Lucas, Robert E. 1981. "Expectations and the Neutrality of Money" [1972]; "Some International Evidence on Output-Inflation Tradeoffs" [1973]; "Econometric Policy Evaluation: A Critique" [1976]. *Studies in Business-Cycle Theory* içinde, Der. Robert E. Lucas, Jr. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Lucas, Robert E. 1996. "Nobel Lecture: Monetary Neutrality." *Journal of Political Economy* 104 (4): 661-83.
- Muth, John F. 1960. "Optimal Properties of Exponentially Weighted Forecasts." *Journal of the American Statistical Association* 55 (290): 299-306.
- Patinkin, Don. 1965. *Money, Interest, and Prices*. New York: Harper and Row.
- Patinkin, Don. 1981. "The Chicago Tradition, the Quantity Theory, and Friedman." *Essays On and In the Chicago Tradition* içinde, Der. Don Patinkin. Durham, NC: Duke University Press.
- Phillips, A. W. 1958. "The Relation Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957." *Economica* 25 (100): 283-300.
- Reder, Melvin W. 1982. "Chicago Economics: Permanence and Change." *Journal of Economic Literature* 20 (1): 1-38.
- Samuelson, Paul, ve Robert Solow. [1960] 1966. "Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy." *The Collected Scientific Papers of Paul A. Samuelson* içinde, Der. Joseph Stiglitz. Cambridge, MA: The MIT Press: 2 (102): 1,336-53.
- Sargent, Thomas J. 1987. *Some of Milton Friedman's Scientific Contributions to Macroeconomics*. Stanford, CA: Hoover Institution, Stanford University.
- Stigler, George J. 1962. "On the 'Chicago School of Economics': Comment." *Journal of Political Economy* 70 (1): 70-1.
- Timberlake, Richard H. 1999. "Observations on a Constant Teacher by a Graduate Student Emeritus." *The Legacy of Milton Friedman as Teacher* içinde, cilt 1, Der. J. Daniel Hammond. Cheltenham, UK: An Elgar Reference Collection.
- U.S. Congress. *Joint Committee on the Economic Report of the United States. Monetary Policy*

and the Management of the Public Debt: Hearings before the Subcommittee on General Credit Control and Debt Management. 82'nci Kongre, 2'nci Oturum, 25 Mart, 1952: 689–720.

——— *House Committee on Banking and Currency. The Federal Reserve System After 50 Years: Hearing before the Subcommittee on Domestic Finance.* 88'inci Kongre, 2'nci Oturum, 3 Mart 1964: 1,133–78.

Viner, Jacob. 1940. “The Short View and the Long in Economic Policy.” *American Economic Review* 30 (1): 1–15.

Wallis, W. Allen. 1980. “The Statistical Research Group, 1942–1945.” *Journal of the American Statistical Association* 75 (370): 320–30.

Yeager, Leland B. 1976. New York: Harper and Row.